

Rozdział II

SYTUACJA PRAWNA OBYWATELA POLSKIEGO

Sytuacja prawna obywatela polskiego unormowana jest za pomocą różnych przepisów, aktów prawnych oraz regulacji o randze ustawowej i pozaustawowej. Uregulowaniami prawnymi, dotyczącymi obywatela polskiego, zajmują się wszystkie gałęzie prawa. Nas jednak interesują tylko i wyłącznie te unormowania rangi ustawowej, które wchodzą w zakres materialnego prawa administracyjnego. W związku z tym w rozdziale niniejszym omówione zostały kolejno: instytucje obywatelstwa polskiego i wynikające z tego przywileje i obowiązki, instytucje akt stanu cywilnego, ewidencji ludności oraz dowodów osobistych, paszportów, a także uregulowania prawne w zakresie zmiany imion i nazwisk.

1. Obywatelstwo polskie

1.1. Zasady ogólne dotyczące obywatelstwa polskiego

Polskie prawo przewiduje sześć ogólnych zasad, regulujących instytucję obywatelstwa polskiego. Dwie najważniejsze wynikają z art. 34 Konstytucji RP, cztery kolejne znajdują swe źródło w przepisach ustawy z 15 lutego 1960 r. „O obywatelstwie polskim”.¹⁵

Zasada nabywania obywatelstwa polskiego z rodziców, będących obywatelami polskimi. Uregulowana została w ust. 1 art. 34 Konstytucji RP. Jest to ogólna zasada regulująca sposób nabycia obywatelstwa polskiego. Od zasady tej ustawodawca polski przewidział wyjątki, opisane w ustawie o obywatelstwie polskim.

Zasada względnej niezbywalności obywatelstwa polskiego. Znalazła swoje odzwierciedlenie w ust. 2 art. 34 Konstytucji RP. Względność niezbywalności obywatelstwa polskiego polega na zakazie przymusu zrzeczenia się obywatelstwa polskiego, jak i pozbawienia go siłą. Obie zasady zostały szczegółowo omówione poniżej.

Zasada ciągłości obywatelstwa polskiego. W art. 1 ustawy „O obywatelstwie polskim” postanowione zostało, że każdy, kto w chwili wejścia w życie ustawy z 15 lutego 1960 r. „O obywatelstwie polskim”, posiadał obywatelstwo polskie na podstawie dotychczasowych przepisów, zostaje uznany przez nową ustawę za obywatela polskiego. W ten sposób, pomimo zmiany przepisów, obywatele polscy nie utracili tego statusu i korzystają z pełni praw i obowiązków, przysługujących obywatelom polskim. Tym samym osoby, które nabyły obywatelstwo polskie pod rządami poprzedniej ustawy, nie musiały udowodnić pochodzenia swojego obywatelstwa. Wykluczono w ten sposób powstanie potencjalnego niebezpieczeństwa bezpaństwowości, czyli faktycznego i prawnego stanu braku przynależności państwowej, wyrażającej się w nieposiadaniu jakiegokolwiek obywatelstwa. Zasada ciągłości obywatelstwa podkreśla również ponadczasowość oraz trwałość instytucji obywatelstwa polskiego, uniezależniając je od zmian zachodzących w systemie prawnym.

¹⁵ Dz. U. z 2000, Nr 28, poz. 353, ze zm.

Zasada wyłączności obywatelstwa polskiego zawarta została w art. 2 ustawy „O obywatelstwie polskim”. W myśl tej zasady obywatel polski nie może być jednocześnie uznawany za obywatela innego państwa. Dotyczy to sytuacji prawnej obywatela polskiego posiadającego obywatelstwo innego państwa. Jeżeli prawa polskiego, osoba taka podlega jurysdykcji prawa polskiego, bez względu na miejsce, w którym przebywa i obywatelstwo, którym się posługuje w danej chwili. Zasada ta nie wyłącza możliwości posiadania kilku obywatelstw ani sposobu traktowania takiego człowieka przez państwo – za swojego obywatela, którego obywatelstwo osoba ta posiada.

Zasada uniezależnienia zmiany obywatelstwa obcokrajowca, od wstąpienia w związek małżeński z obywatelem polskim (art. 3 u. 1 ustawy). Zawarcie związku małżeńskiego przez obywatela polskiego z osobą, nie będącą obywatelem polskim, nie powoduje zmian w obywatelstwie małżonków. Tym samym, małżeństwo nie wpływa bezpośrednio na zmianę statusu obywatelstwa u któregośkolwiek z małżonków.

Zasada braku wpływu zmiany obywatelstwa jednego z małżonków na obywatelstwo drugiego małżonka (art. 3 u.2 ustawy). Zmiana obywatelstwa jednego z małżonków nie pociąga za sobą zmiany obywatelstwa drugiego małżonka. Zależność w ten sposób podmiotowości instytucji obywatelstwa. Obywatelstwo jedno jest od jakichkolwiek zmian w obywatelstwie współmałżonka.

1.2. Nabycie obywatelstwa z mocy prawa

Widnieją dwie generalne zasady nabycia obywatelstwa:

- 1. *ius soli* (prawo ziemi);
- 2. *ius sanguinis* (prawo krwi).

1.1. **Zasada *ius soli***, obywatelstwo państwa nabywa się poprzez urodzenie się na jego terenie, bez względu na obywatelstwo rodziców. W chwili obecnej na mocy „prawa ziemi” nabywa się obywatelstwo w Irlandii oraz Nowej Zelandii.

1.2. **Zasada *ius sanguinis***, to nabycie obywatelstwa przez urodzenie z rodziców, którzy mają obywatelstwo danego kraju. Jest to zasada dominująca w zakresie nabywania obywatelstwa na całym świecie, w tym i w Polsce.

Jak już było powiedziane na wstępie rozdziału, polskie prawo ukonstytuowało zasadę nabycia obywatelstwa polskiego z urodzenia się z rodziców, będących obywatelami polskimi. Ustawodawca zastrzega sobie jednak pewne wyjątki od tej zasady.

Ustawa o obywatelstwie polskim oraz ustawa z 9 listopada 2000 r. o repatriacji przewiduje trzy sposoby nabycia obywatelstwa polskiego: z mocy prawa, na podstawie aktu administracyjnego oraz poprzez oświadczenie osoby uprawnionej. Ponadto w art. 11 ustawy została przewidziana instytucja odzyskania obywatelstwa polskiego.

1. **Zasada *ius sanguinis***, obywatelstwo polskie nabywa się przez urodzenie na mocy *ius sanguinis*, przez znalezienie na mocy *ius soli* oraz w drodze repatriacji.

1.1. Dziecko nabywa przez urodzenie obywatelstwo polskie, gdy:

- 1. oboje rodzice są obywatelami polskimi albo jedno z rodziców jest obywatelem polskim, a drugie jest nieznanie bądź nieokreślone jest jego obywatelstwo lub nie posiada żadnego obywatelstwa;
- 2. oboje rodzice są nieznanymi bądź nieokreślonymi jest ich obywatelstwo lub nie posiadają żadnego obywatelstwa.

¹⁶ Dz. U. z 2004, Nr 53, poz. 532 – tj.

Dziecko rodziców, z których jedno jest obywatelem polskim, drugie zaś obywatelem innego państwa, nabywa przez urodzenie obywatelstwo polskie. Jednakże rodzice w oświadczeniu złożonym zgodnie, przed właściwym organem, w ciągu trzech miesięcy od dnia urodzenia się dziecka, mogą wybrać dla niego obywatelstwo państwa obcego, którego obywatelem jest jedno z rodziców, jeżeli według prawa tego państwa dziecko nabywa jego obywatelstwo. Z powodu braku porozumienia między rodzicami, każde z nich może zwrócić się w ciągu trzech miesięcy od dnia urodzenia się dziecka o rozstrzygnięcie do sądu. Dziecko, które nabyło obywatelstwo obce zgodnie z zasadami opisanymi powyżej, nabywa obywatelstwo polskie, jeżeli po ukończeniu szesnastu lat, a przed upływem sześciu miesięcy od dnia osiągnięcia pełnoletności złoży odpowiednie oświadczenie przed starostą (jeżeli dziecko przebywa na terytorium RP) lub konsulem (jeżeli zamieszkuje poza granicami kraju) i organ ten wyda decyzję o przyjęciu oświadczenia. Zmiany w ustaleniu osoby albo obywatelstwa jednego lub obojga rodziców podlegają uwzględnieniu przy określeniu obywatelstwa dziecka, jeżeli nastąpiły przed upływem roku od dnia urodzenia się dziecka.

Od sformułowanej powyżej zasady nabycia obywatelstwa polskiego na mocy wjędzów krwi, istnieje wyjątek, znajdujący się w art. 5 ustawy „O obywatelstwie polskim”. Dziecko znalezione na terytorium RP nabywa obywatelstwo polskie, jeżeli jego rodzice są nieznanymi bądź nieokreślonymi jest ich obywatelstwo lub nie posiadają żadnego obywatelstwa. Jest to jedyny przypadek zastosowania prawa ziemi, przy regulacji zasad nabycia obywatelstwa polskiego.

Trzecia forma nabycia obywatelstwa polskiego z mocy prawa uregulowana została w ustawie o repatriacji. W myśl ustawy, obywatelstwo polskie nabywa osoba przybywająca do Polski na podstawie wizy wjazdowej w celu repatriacji. Obywatelstwo nadawane jest jej z mocy prawa, w chwili przekroczenia polskiej granicy państwowej.

Z formy nabycia obywatelstwa polskiego, na podstawie wizy wjazdowej w celu repatriacji, skorzystać może jedynie repatriant. Za repatrianta uważa się osobę polskiego pochodzenia, która przybyła do Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie wizy wjazdowej, w celu repatriacji, z zamiarem osiedlenia się na stałe. Osobą polskiego pochodzenia jest osoba deklarująca narodowość polską i spełniająca łącznie następujące warunki:

1. co najmniej jedno z jej rodziców lub dziadków albo dwoje pradziadków było narodowości polskiej;
2. wykaże ona swój związek z polskością, w szczególności przez pielęgnowanie polskiej mowy, polskich tradycji i zwyczajów.

Ponadto za osobę polskiego pochodzenia uznaje się również osobę deklarującą narodowość polską, która posiadała w przeszłości obywatelstwo polskie lub co najmniej jedno z jej rodziców lub dziadków albo dwoje pradziadków posiadało obywatelstwo polskie oraz osobę mogącą wykazać swój związek z polskością. Decyzję o uznaniu osoby, za osobę polskiego pochodzenia, a w konsekwencji przyznania jej wizy wjazdowej w celu repatriacji, wydaje konsul. Od decyzji wydanej przez konsula przysługuje odwołanie do Prezesa Urzędu do Spraw Repatriacji i Cudzoziemców.

Dowodami potwierdzającymi polskie pochodzenie mogą być dokumenty wydane przez polskie władze państwowe lub kościelne, a także przez władze byłego Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich, dotyczące wnioskodawcy lub jego rodziców, dziadków lub pradziadków, a w szczególności:

1. polskie dokumenty tożsamości;
2. akty stanu cywilnego lub ich odpisy albo metryki chrztu poświadczające związek z polskością;

3. dokumenty potwierdzające odbycie służby wojskowej w Wojsku Polskim, zawierające wpis informujący o narodowości polskiej;
4. dokumenty potwierdzające fakt deportacji lub uwięzienia, zawierające wpis informujący o narodowości polskiej;
5. dokumenty tożsamości lub inne dokumenty urzędowe, zawierające wpis informujący o narodowości polskiej.

Wiza wjazdowa w celu repatriacji nie może być wydana osobie, która:

1. utraciła obywatelstwo polskie, nabyte w drodze repatriacji, na podstawie ustawy o repatriacji;
2. repatriowała się z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej albo Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej na podstawie umów repatriacyjnych;
3. w czasie pobytu poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej działała na szkodę podstawowych interesów Rzeczypospolitej Polskiej;
4. uczestniczyła lub uczestniczy w łamaniu praw człowieka.

W drodze repatriacji nabywa obywatelstwo polskie również małoletni, pozostający pod władzą rodzicielską repatrianta. Jednakże w przypadku, gdy repatriantem jest tylko jedno z rodziców, małoletni nabywa obywatelstwo polskie jedynie za zgodą drugiego z rodziców, wyrażoną w oświadczeniu złożonym przed konsulem. Małoletni pozostający pod opieką nabywa obywatelstwo polskie w drodze repatriacji, jeżeli dokona jej za zgodą opiekuna wyrażoną w oświadczeniu złożonym przed konsulem. Nabycie obywatelstwa polskiego przez małoletniego, który ukończył 16 lat, może nastąpić jedynie za jego zgodą.

1.3. Nabycie obywatelstwa w drodze decyzji administracyjnej

Nabycie obywatelstwa polskiego w drodze decyzji administracyjnej może przybrać dwojaką formę: nadania obywatelstwa polskiego (naturalizacja) lub uznania za obywatela polskiego (mała naturalizacja). W obu przypadkach organem upoważnionym do nadania lub uznania obywatelstwa jest Prezydent RP, na mocy art. 137 Konstytucji RP, potwierdzonego treścią art. 16 ust. 1 ustawy „O obywatelstwie polskim”. Nadanie lub uznanie dokonuje się w formie aktu urzędowego, na podstawie art. 144 ust. 1.

Naturalizacja dopuszczalna jest jedynie na wniosek cudzoziemca, który zamieszkuje w Polsce, na podstawie zezwolenia na osiedlenie się przez co najmniej 5 lat. W szczególnie uzasadnionych przypadkach, możliwe jest nadanie obywatelstwa polskiego cudzoziemcowi, który nie spełni powyższych wymagań. Nadanie obywatelstwa polskiego może być uzależnione od złożenia dowodu utraty lub zwolnienia z obywatelstwa obcego.

Nadanie obywatelstwa polskiego obojgu rodzicom rozciąga się na dzieci pozostające pod ich władzą rodzicielską. Nadanie obywatelstwa polskiego tylko jednemu z rodziców rozciąga się na dzieci, jeżeli:

1. pozostają wyłącznie pod jego władzą rodzicielską;
2. drugie z rodziców jest obywatelem polskim;
3. drugie z rodziców wyraziło zgodę przed właściwym organem na nabycie przez dziecko obywatelstwa polskiego.

Nadanie lub rozciągnięcie nadania obywatelstwa polskiego na dzieci, które ukończyły szesnaście lat, następuje jedynie za ich zgodą.

Mała naturalizacja dopuszczalna jest tylko wówczas, gdy mamy do czynienia z osobą o nieokreślonym obywatelstwie lub nie posiadającą żadnego obywatelstwa, jeżeli zamieszkuje w Polsce na podstawie zezwolenia na osiedlenie się, przez co

najmniej pięć lat. Uznanie za obywatela polskiego następuje wyłącznie na wniosek osoby zainteresowanej.

Uznanie za obywatela polskiego rozciąga się na dzieci uznanego, jeżeli zamieszkują w Polsce. Nadanie obywatelstwa polskiego obojgu rodzicom rozciąga się na dzieci pozostające pod ich władzą rodzicielską. Nadanie obywatelstwa polskiego tylko jednemu z rodziców rozciąga się na dzieci, jeżeli:

1. pozostają wyłącznie pod jego władzą rodzicielską;
2. drugie z rodziców jest obywatelem polskim;
3. drugie z rodziców wyraziło zgodę, przed właściwym organem, na nabycie przez dziecko obywatelstwa polskiego.

Nadanie lub rozciągnięcie nadania obywatelstwa polskiego na dzieci, które ukończyły szesnaście lat, następuje jedynie za ich zgodą.

1.4. Nabycie obywatelstwa przez oświadczenie

Nabycie obywatelstwa na podstawie oświadczenia osoby zainteresowanej, następuje w przypadku cudzoziemca, któremu udzielono zezwolenia na osiedlenie się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i który pozostaje co najmniej 3 lata w związku małżeńskim z osobą posiadającą obywatelstwo polskie. Cudzoziemiec nabywa obywatelstwo polskie, jeżeli w terminie 6 miesięcy od dnia uzyskania przez cudzoziemca zezwolenia na osiedlenie się albo 3 lat i 6 miesięcy od dnia zawarcia związku małżeńskiego z osobą posiadającą obywatelstwo polskie, złoży odpowiednie oświadczenie przed właściwym organem i organ ten wyda decyzję o przyjęciu oświadczenia. Organem właściwym do wydania decyzji o przyjęciu oświadczenia jest właściwy miejscowo wojewoda - w stosunku do osób zamieszkałych w Polsce lub konsul Rzeczypospolitej Polskiej - w stosunku do osób zamieszkałych za granicą.

1.5. Odzyskanie obywatelstwa

Odzyskanie obywatelstwa następuje w stosunku do osoby, która utraciła obywatelstwo polskie - przez nabycie obywatelstwa obcego - wskutek zawarcia małżeństwa z cudzoziemcem lub w związku z zawarciem takiego małżeństwa, jeżeli po ustaniu tego małżeństwa lub jego unieważnieniu złoży odpowiednie oświadczenie przed właściwym organem i organ ten wyda decyzję o przyjęciu oświadczenia. Przyjęcie oświadczenia może być uzależnione od złożenia dowodu utraty lub zwolnienia z obywatelstwa obcego.

1.6. Utrata obywatelstwa

Obywatelstwo polskie korzysta z prawnej jego ochrony. Oznacza to, że nikt nie może zostać pozbawiony obywatelstwa polskiego, wbrew swojej woli. Przypomnieć należy art. 34 ust. 2 Konstytucji RP, wyrażający zasadę względnej niezbywalności obywatelstwa polskiego. W myśl tej zasady, obywatelstwa może zrzec się tylko obywatel polski, na swój wniosek. Wniosek składa się do prezydenta RP. Uzyskanie zgody prezydenta RP na zrzeczenie się obywatelstwa polskiego skutkuje stwierdzeniem przez właściwego ze względu na miejsce zamieszkania wojewodę, utratę obywatelstwa polskiego.

Zgoda na zrzeczenie się obywatelstwa, udzielona rodzicom, rozciąga się na dzieci pozostające pod ich władzą rodzicielską. Zgoda na zrzeczenie się

obywatelstwa polskiego, udzielona jednemu z rodziców, rozciąga się na dzieci pozostające pod jego władzą rodzicielską, gdy drugiemu z rodziców nie przysługuje władza rodzicielska lub nie jest on obywatelem polskim albo gdy jest obywatelem polskim i wyrazi przed właściwym organem zgodę na utratę obywatelstwa polskiego przez dzieci. W przypadku gdy drugie z rodziców jest obywatelem polskim i sprzeciwia się rozciągnięciu na dzieci zgody na zrzeczenie się obywatelstwa polskiego - udzielonej pierwszemu z rodziców lub gdy porozumienie napotyka trudne do przezwyciężenia przeszkody, każde z rodziców może zwrócić się o rozstrzygnięcie do sądu. Zgoda na zrzeczenie się obywatelstwa rozciąga się na dzieci, które ukończyły szesnaście lat, jedynie za ich zgodą.

2. Ewidencja ludności oraz dowody osobiste

2.1. Uwagi wprowadzające

Institucja prawna ewidencji ludności oraz dowodów osobistych uregulowana została w ustawie z 10 kwietnia 1974 r. „O ewidencji ludności i dowodach osobistych”¹⁷.

2.2. Obowiązek meldunkowy

Ewidencja ludności polega na rejestracji danych o miejscu pobytu osób, o urodzeniach, a także danych dotyczących obowiązku wojskowego, zmian stanu cywilnego, obywatelstwa, imion i nazwisk oraz zgonów. Osoba przebywająca na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest obowiązana wykonywać obowiązek meldunkowy, polegający na:

1. zameldowaniu się w miejscu pobytu stałego lub czasowego;
2. wymeldowaniu się z miejsca pobytu stałego lub czasowego;
3. zameldowaniu o urodzeniu dziecka;
4. zameldowaniu o zmianie stanu cywilnego;
5. zameldowaniu o zgonie osoby.

Pobytem stałym jest zamieszkanie w określonej miejscowości pod oznaczonym adresem z zamiarem stałego przebywania. Osoba posiadająca obywatelstwo polskie i przebywająca stale na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest obowiązana zameldować się w miejscu pobytu stałego, przy czym można mieć tylko jedno miejsce pobytu stałego.

Pobytem czasowym jest przebywanie bez zamiaru zmiany miejsca pobytu stałego w innej miejscowości pod oznaczonym adresem lub w tej samej miejscowości, ale pod innym adresem. Osoba zameldowana na pobyt czasowy i przebywająca w tej samej miejscowości nieprzerwanie dłużej, niż 2 miesiące, jest obowiązana zameldować się na pobyt stały, chyba że zachodzą okoliczności wskazujące na to, że pobyt ten nie utracił charakteru pobytu czasowego. Za okoliczności uzasadniające zameldowanie na pobyt czasowy, trwający ponad 2 miesiące, uważa się w szczególności:

1. wykonywanie pracy poza miejscem pobytu stałego;
2. pobyt związany z kształceniem się, leczeniem, wypoczynkiem lub ze względów rodzinnych;
3. odbywanie czynnej służby wojskowej;

¹⁷ Dz. U. z 2001, Nr 87, poz. 960 ze zm.

4. pobyt w zakładach karnych i poprawczych, aresztach śledczych, schroniskach dla nieletnich i zakładach wychowawczych.

W tym samym czasie można mieć tylko jedno miejsce pobytu czasowego, trwającego ponad 2 miesiące.

Obowiązek meldunkowy polegający na zameldowaniu na pobyt stały lub czasowy powstaje w momencie, gdy:

1. osoba przebywa w określonej miejscowości pod wskazanym adresem, nieprzerwanie przez co najmniej 3 doby;
2. osoba przybywa do zakładu hotelarskiego albo do zakładu udzielającego pomieszczenia w związku z pracą, nauką, leczeniem się lub opieką społeczną;
3. urodzi się dziecko;
4. osoba przybywa do domu wczasowego lub wypoczynkowego, pensjonatu, hotelu, motelu, domu wycieczkowego, pokoju gościnnego, schroniska, campingu lub na strzeżone pole biwakowe albo do innego, podobnego zakładu (zameldowanie na pobyt czasowy);
5. cudzoziemiec przebywa poza zakładem hotelarskim, zakładem udzielającym pomieszczenia w związku z: pracą, nauką, leczeniem się lub wypoczynkiem;
6. uczestnik wycieczki przybędzie do zakładu hotelarskiego (zameldowanie się na pobyt czasowy).

Przy dopełnianiu obowiązku meldunkowego należy przedstawić dowód osobisty, a w przypadku osoby niepełnoletniej, nieposiadającej dokumentu stwierdzającego tożsamość, odpis skrócony aktu urodzenia. Ponadto przy zameldowaniu na pobyt stały lub czasowy, trwający ponad 2 miesiące, należy przedstawić potwierdzenie pobytu w lokalu osoby zgłaszającej pobyt stały lub czasowy, trwający ponad 2 miesiące, dokonane przez właściciela lub inny podmiot dysponujący tytułem prawnym do lokalu, oraz do wglądu, dokument potwierdzający tytuł prawny do lokalu tego podmiotu. Dokumentem potwierdzającym tytuł prawny do lokalu może być umowa cywilnoprawna, wypis z księgi wieczystej, decyzja administracyjna, orzeczenie sądu lub inny dokument poświadczający tytuł prawny do lokalu.

Osoby podlegające powszechnemu obowiązkowi obrony przedstawiają wojskowy dokument osobisty, w celu zamieszczenia w nim stosownych wpisów, dotyczących obowiązku meldunkowego.

Zameldowanie na pobyt stały lub czasowy następuje pod oznaczonym adresem. Adres określa się przez podanie:

1. w gminach, które uzyskały status miasta - nazwy miasta (dzielnicy), ulicy, numeru domu i lokalu, nazwy województwa oraz kodu pocztowego;
2. w innych gminach - nazwy miejscowości, numeru domu i lokalu, nazwy gminy, nazwy województwa, kodu pocztowego oraz nazwy ulicy, jeżeli w miejscowości występuje podział na ulice.

Osoba, która przebywa w określonej miejscowości pod tym samym adresem dłużej niż trzy doby, jest obowiązana zameldować się na pobyt stały lub czasowy, najpóźniej przed upływem czwartej doby, licząc od dnia przybycia. Osoba, która przybywa do zakładu hotelarskiego albo do zakładu udzielającego pomieszczenia w związku z pracą, nauką, leczeniem się lub opieką społeczną, jest obowiązana zameldować się na pobyt stały lub czasowy przed upływem 24 godzin od chwili przybycia.

Osoba zobowiązana do zameldowania się na pobyt stały przedstawia organowi gminy, właściwemu ze względu na nowe miejsce jej pobytu stałego, zaświadczenie o wymeldowaniu się z poprzedniego miejsca pobytu stałego oraz zgłasza następujące dane osobowe: nazwisko i imiona, nazwisko rodowe, nazwiska i imiona poprzednie, imiona rodziców, nazwiska rodowe rodziców, stan cywilny, imię

numerowo małżonka oraz jego nazwisko rodowe, płeć, datę i miejsce urodzenia, dowództwo, numer PESEL, dane dotyczące obowiązku wojskowego (w tym stopień wojskowy), nazwę, serię i numer wojskowego dokumentu osobistego z oznaczeniem wojskowej komendy uzupełnień lub poświadczenie o zgłoszeniu się do rejestracji przedpoborowych, adres poprzedniego miejsca pobytu stałego, adres nowego miejsca pobytu stałego, rodzaj, serię i numer dokumentu tożsamości oraz dane o wykształceniu.

Zameldowania na pobyt czasowy dokonuje się w sposób określony powyżej w miejscu tego pobytu, z jednoczesnym zgłoszeniem zamierzonego czasu jego trwania. Osoba, która przedłuży pobyt czasowy w tej samej miejscowości ponad ogłoszony czas jego trwania, zmienia adres albo zmienia pobyt czasowy na stały, jest obowiązana dokonać odpowiedniego zameldowania w ciągu następnej doby. Od obowiązku zameldowania na pobyt czasowy, nieprzekraczający 2 miesięcy, zwalnia się dzieci do lat 7.

Zgłoszenie urodzenia dziecka, dokonane we właściwym urzędzie stanu cywilnego, zastępuje zameldowanie. Datą zameldowania dziecka jest data porządzenia aktu urodzenia. Zameldowania dokonuje organ gminy - właściwy ze względu na miejsce pobytu stałego matki dziecka lub tego z rodziców, u którego dziecko faktycznie przebywa.

Osoba, która przybywa do domu wczasowego lub wypoczynkowego, pensjonatu, hotelu, motelu, domu wycieczkowego, pokoju gościnnego, schroniska, campingu lub na strzeżone pole biwakowe albo do innego podobnego zakładu, jest obowiązana zameldować się na pobyt czasowy, przed upływem 24 godzin od chwili przybycia. Zameldowania dokonuje się u kierownika zakładu lub upoważnionej przez niego osoby.

Cudzoziemiec przebywający poza zakładem hotelarskim, zakładem udzielającym pomieszczenia w związku z: pracą, nauką, leczeniem się lub wypoczynkiem, jest obowiązany zameldować się na pobyt czasowy przed upływem 48 godzin od chwili przybycia do określonej miejscowości i nie później niż przed upływem 48 godzin od chwili przekroczenia granicy Rzeczypospolitej Polskiej.

Uczestnicy wycieczek dokonują zameldowania się na pobyt czasowy za pośrednictwem kierownika wycieczki, który jest obowiązany, z chwilą przybycia wycieczki do zakładu hotelarskiego, zgłosić pobyt wycieczki kierownikowi zakładu lub pracownikowi upoważnionemu do przyjmowania zgłoszeń, przedstawiając listę uczestników wycieczki oraz dokumenty uprawniające ich do pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Cudzoziemiec, dokonując zameldowania się na pobyt stały, zgłasza wymagane dane do zameldowania oraz przedstawia kartę pobytu, wydaną w związku z udzieleniem zezwolenia na osiedlenie się lub nadaniem statusu uchodźcy w Rzeczypospolitej Polskiej albo zezwolenie na osiedlenie się lub decyzję o nadaniu statusu uchodźcy w Rzeczypospolitej Polskiej.

Cudzoziemiec, dokonując zameldowania się na pobyt czasowy, trwający ponad 2 miesiące, zgłasza wymagane dane do zameldowania oraz przedstawia wizę, a w przypadku gdy wjazd cudzoziemca nastąpił na podstawie umowy przewidującej zniesienie lub ograniczenie obowiązku posiadania wizy - dokument podróży, tymczasowe zaświadczenie tożsamości cudzoziemca, kartę pobytu albo zezwolenie na zamieszkanie na czas oznaczony lub na osiedlenie się bądź decyzję o udzieleniu zgody na pobyt tolerowany lub o nadaniu statusu uchodźcy w Rzeczypospolitej Polskiej.

Osoba, która opuszcza miejsce pobytu stałego lub czasowego, trwającego ponad 2 miesiące, jest obowiązana wymeldować się w organie gminy, właściwym ze względu na dotychczasowe miejsce jej pobytu, najpóźniej w dniu opuszczenia tego

miejsca. Jeżeli okres pobytu czasowego, trwającego ponad 2 miesiące, odpowiada okresowi zgłoszonemu przy zameldowaniu, osoba opuszczająca miejsce tego pobytu jest zwolniona od obowiązku wymeldowania się.

Osoba zobowiązana do wymeldowania się zgłasza organowi gminy - właściwemu ze względu na dotychczasowe miejsce jej pobytu stałego lub czasowego, trwającego ponad 2 miesiące, następujące dane osobowe: nazwisko i imiona, nazwisko rodowe, nazwiska i imiona poprzednie, imiona rodziców, nazwiska rodowe rodziców, stan cywilny, imię i nazwisko małżonka oraz jego nazwisko rodowe, płeć, datę i miejsce urodzenia, obywatelstwo, numer PESEL, dane dotyczące obowiązku wojskowego (w tym stopień wojskowy), nazwę, serię i numer wojskowego dokumentu osobistego z oznaczeniem wojskowej komendy uzupełnień lub poświadczenie o zgłoszeniu się do rejestracji przedpoborowych, adres dotychczasowego miejsca pobytu stałego lub czasowego, trwającego ponad 2 miesiące, rodzaj, serię i numer dokumentu tożsamości oraz dane o wykształceniu.

Osobie, która wymeldowała się, organ gminy wydaje zaświadczenie stwierdzające dopełnienie obowiązku wymeldowania się.

Osoba, która wyjeżdża za granicę na okres dłuższy, niż 2 miesiące, jest obowiązana zgłosić swój wyjazd oraz powrót właściwemu, ze względu na miejsce pobytu stałego, organowi gminy. Zgłoszenia wyjazdu dokonuje się najpóźniej w dniu opuszczenia dotychczasowego miejsca pobytu, a zgłoszenia powrotu - najpóźniej przed upływem czwartej doby, licząc od dnia powrotu.

Jeżeli okres pobytu czasowego, trwającego do 2 miesięcy, odpowiada okresowi zgłoszonemu przy zameldowaniu, osoba opuszczająca miejsce tego pobytu jest zwolniona od obowiązku wymeldowania się. Osoba, która opuszcza miejsce pobytu czasowego, trwającego do 2 miesięcy, przed upływem czasu zgłoszonego przy zameldowaniu, jest obowiązana wymeldować się najpóźniej w dniu opuszczenia tego miejsca.

Zgłoszenie zgonu, dokonane w urzędzie stanu cywilnego zgodnie z przepisami prawa o aktach stanu cywilnego, zastępuje wymeldowanie osoby zmarłej.

Ustawa o ewidencji ludności i o dowodach osobistych nakłada obowiązki w zakresie obowiązku meldunkowego, na właścicieli domów i lokali oraz innych podmiotów dysponujących tytułem prawnym do lokalu, a także dozorców i administratorów domów, sołtysów oraz zakładów pracy.

Właściciel lub inny podmiot dysponujący tytułem prawnym do lokalu jest obowiązany potwierdzić fakt pobytu osoby zgłaszającej pobyt stały lub czasowy, trwający ponad 2 miesiące w tym lokalu. Potwierdzenia faktu pobytu osoby w lokalu dokonuje się na formularzu meldunkowym w formie czytelnego podpisu z oznaczeniem daty jego złożenia.

Osoby te są również zobowiązane do zawiadamiania właściwego organu gminy o stałym lub czasowym pobycie innej osoby w ich lokalach (pomieszczeniach) oraz o opuszczeniu przez nią tego lokalu (pomieszczenia), jeżeli osoba ta nie dopełniła obowiązku meldunkowego. Zawiadomienie powinno być dokonane niezwłocznie po upływie terminu określonego do wykonania obowiązku meldunkowego.

Dozorca domu, a jeżeli nie ma dozorcy - administrator domu, a jeżeli nie ma administratora - właściciel domu, jest obowiązany zawiadomić właściwy organ, o niedopełnieniu obowiązku zameldowania lub wymeldowania się przez osobę przebywającą w tym domu. Obowiązek ten - na terenie wsi, spoczywa również na sołtysie.

Zakład pracy jest obowiązany sprawdzić, czy zatrudniona w nim osoba dopełniła obowiązku meldunkowego. O niedopełnieniu przez tę osobę obowiązku

meldunkowego zakład pracy jest obowiązany zawiadomić niezwłocznie właściwy organ.

2.3. Dowód osobisty

Dowód osobisty jest dokumentem:

1. stwierdzającym tożsamość osoby;
2. poświadczającym obywatelstwo polskie;
3. uprawniającym obywateli polskich do przekraczania granic między państwami członkowskimi Unii Europejskiej.

Do posiadania dowodu osobistego zobowiązana jest osoba będąca obywatelem polskim i zamieszkała na terytorium RP, jeżeli uzyskała pełnoletniość lub ukończyła 15 rok życia i jednocześnie pozostaje w stosunku pracy lub nie zamieszkuje wspólnie z osobami, pod których władzą rodzicielską lub opieką się znajduje. Dowód osobisty może zostać wydany obywatelowi polskiemu, który ukończył 13 rok życia, a na uzasadniony wniosek opiekunów lub rodziców, również osobie, która nie ukończyła 13 roku życia.

Dowód osobisty ważny jest przez 10 lat od momentu jego wydania w przypadku wydania go pełnoletniemu obywatelowi polskiemu. W przypadku dowodu osobistego, wydanego osobie poniżej 18 roku życia, okres ważności wynosi 5 lat. Dowód osobisty wydany osobie, która ukończyła 65 rok życia, jest ważny na czas nie oznaczony, jeżeli osoba ta zwróciła się o wydanie dowodu osobistego z takim terminem ważności.

W dowodzie osobistym zamieszcza się:

1. nazwisko i imię (imiona) oraz imiona rodziców i nazwisko rodowe;
2. datę i miejsce urodzenia;
3. adres miejsca zameldowania na pobyt stały, a w razie jego braku - zameldowania na pobyt czasowy, trwający ponad dwa miesiące; w przypadku braku zameldowania na pobyt stały albo pobyt czasowy, trwający ponad dwa miesiące, danych o adresie nie zamieszcza się;
4. płeć, wzrost w centymetrach i kolor oczu;
5. numer ewidencyjny Powszechnego Elektronicznego Systemu Ewidencji Ludności (PESEL);
6. nazwę organu wydającego, datę wydania oraz termin ważności dowodu osobistego.

Dowód osobisty zawiera również zdjęcie i podpis jego posiadacza.

2.4. Wymiana, utrata oraz zwrot dowodu osobistego

Obowiązek wymienienia dowodu osobistego spoczywa na jego posiadaczu, w przypadku zmiany danych, które zamieszcza się w dowodzie osobistym, uszkodzenia dowodu osobistego lub zaistnienia innej okoliczności utrudniającej ustalenie tożsamości osoby, a także upływu terminu ważności dowodu osobistego.

Osoba, która utraciła dowód osobisty, jest obowiązana niezwłocznie zawiadomić o tym najbliższy organ gminy. Organ ten wydaje zaświadczenie o utracie dowodu osobistego, ważne do czasu wydania nowego dokumentu. W przypadku znalezienia własnego dowodu osobistego, zgłoszonego jako utracony, należy niezwłocznie zawiadomić o tym organ gminy, któremu złożono wniosek o wydanie nowego dowodu osobistego, jeżeli w miejsce zgłoszonego jako utracony, nie został jeszcze wydany nowy dokument. W razie znalezienia własnego dowodu osobistego, w miejsce którego wydano już nowy dowód osobisty, lub cudzego dowodu

osobistego, należy niezwłocznie złożyć znaleziony dokument najbliższemu organowi gminy.

Dowód osobisty podlega obowiązкови zwrotu w razie:

1. utraty obywatelstwa polskiego;
2. zgonu posiadacza dowodu osobistego. W tym przypadku obowiązek zwrotu dowodu osobistego ciąży kolejno na małżonku lub dzieciach zmarłego, najbliższych krewnych lub powinowatych, osobach zamieszkałych w lokalu, w którym nastąpił zgon, osobach, które były obecne przy zgonie lub naocznie się o nim przekonały, a ostatecznie na administratorze domu, w którym nastąpił zgon.

3. Paszport

3.1. Uwagi wprowadzające

Uregulowania prawne dotyczące paszportów znajdziemy w ustawie z 29 listopada 1990 r. o paszportach¹⁸ oraz Rozporządzeniu Rady Ministrów z 2 kwietnia 1991 r. w sprawie określenia stanowisk i funkcji uprawniających do otrzymania paszportów dyplomatycznych oraz paszportów służbowych Ministerstwa Spraw Zagranicznych, trybu ich przechowywania oraz zakresu czynności konsula w sprawach paszportowych¹⁹.

W art. 1 ustawy znajdujemy definicję legalną paszportu. Paszport jest więc dokumentem urzędowym uprawniającym do przekraczania granicy i pobytu za granicą oraz poświadczającym obywatelstwo polskie, a także tożsamość osoby w nim wskazanej w zakresie danych, jakie dokument ten zawiera. Wyróżnia się 4 rodzaje paszportów:

1. paszport;
2. paszport dyplomatyczny;
3. paszport służbowy Ministerstwa Spraw Zagranicznych;
4. paszport tymczasowy.

Prawo do otrzymania paszportu jest prawem bezwzględny. Przysługuje każdemu obywatelowi Polski. Pozbawienie tego prawa lub jego ograniczenie może nastąpić jedynie w drodze ustawy.

3.2. Organ paszportowy

Organami paszportowymi, upoważnionymi do wydawania paszportów oraz dokonywania w nich zmian, są:

1. wojewoda, właściwy ze względu na miejsce pobytu stałego osoby ubiegającej się o paszport, w zakresie dokonywania czynności paszportowych w kraju;
2. konsul, w zakresie dokonywania wszelkich czynności paszportowych za granicą;
3. minister, właściwy do spraw administracji publicznej, tylko w uzasadnionych przypadkach, gdy przemawia za tym ważny interes osoby uprawnionej do otrzymania paszportu;

¹⁸ Dz. U. z 1991, Nr 2, poz. 5 ze zm.

¹⁹ Dz. U. z 1991, Nr 29, poz. 125 ze zm.

minister właściwy do spraw zagranicznych – w zakresie czynności paszportowych, właściwych dla paszportów dyplomatycznych oraz paszportów służbowych Ministerstwa Spraw Zagranicznych.

3.3. Wydanie paszportu

Paszport wydaje się na jedną osobę. Paszport może obejmować także dzieci do lat szesnastu, odbywające podróż pod opieką posiadacza paszportu. W razie objęcia się o paszport osoby nie posiadającej zdolności do czynności prawnych, objęcie oraz dokonanie zmiany w paszporcie może nastąpić na wniosek przedstawiciela ustawowego tej osoby. W przypadku ubiegania się o wydanie paszportu przez osobę małoletnią jest wymagana zgoda obojga rodziców lub opiekunów prawnych, chyba że z orzeczenia sądu wynika, że prawo decydowania w tej sprawie jednemu z rodziców nie przysługuje; w przypadku braku zgodności stanowisk rodziców lub niemożności uzyskania zgody zastępuje ją orzeczenie sądu opiekuńczego. W przypadkach nagłych, związanych z chorobą lub pogrzebem członka rodziny albo potrzebą pilnego leczenia osoby ciężko chorej, paszport wydaje się oraz dokonuje w nim zmiany w terminie do trzech dni.

Do otrzymania paszportu dyplomatycznego uprawnione są osoby zajmujące stanowiska lub pełniące funkcje:

1. w służbie zagranicznej, które posiadają stopień dyplomatyczny;
2. związane na podstawie umów międzynarodowych z przywilejami i immunitetami dyplomatycznymi, których stroną jest Rzeczpospolita Polska, lub zwyczajów międzynarodowych;
3. w wyniku skierowania do pracy w sekretariatach organizacji międzynarodowych.

Do otrzymania paszportu dyplomatycznego uprawniony jest również małżonek, a także dzieci osób, o których mowa powyżej, jeżeli pozostają z nimi we wspólnocie domowej i towarzyszą im w wyjeździe za granicę.

Do otrzymania paszportu służbowego Ministerstwa Spraw Zagranicznych uprawnieni są członkowie służby zagranicznej, którym nie przysługuje paszport dyplomatyczny.

Paszporty tymczasowe wydaje konsul w dwóch przypadkach:

1. w celu umożliwienia powrotu do kraju obywatelom polskim przebywającym czasowo za granicą, którzy nie posiadają paszportu polskiego;
2. obywatelom polskim przebywającym na stałe za granicą na czas oczekiwania przez nich na doręczenie paszportu wykonanego w kraju.

Paszport tymczasowy wydaje się po przedstawieniu wymaganych dokumentów oraz uiszczeniu stosownych opłat.

3.4. Odmowa wydania paszportu

Wydanie paszportu może zostać odmówione podmiotowi ubiegającemu się o to. Obligatoryjnie odmawia się wydania paszportu w kraju na wniosek:

1. sądu prowadzącego przeciw osobie ubiegającej się o paszport postępowanie w sprawie karnej lub cywilnej;
2. Prokuratora Generalnego w sprawie osoby ubiegającej się o paszport, co do której podjęto czynności związane z przejęciem ścigania o przestępstwo popełnione za granicą;

3. organu prowadzącego przeciw osobie ubiegającej się o paszport postępowanie przygotowawcze, lub wykonawcze w sprawie karnej o przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego, albo w sprawie karnej - skarbowej.

Fakultatywnie odmawia się wydania paszportu w kraju:

1. jeżeli osoba ubiegająca się o paszport nie wykonała obowiązku ustawowego, a zachodzi uzasadniona obawa, że wyjazd za granicę osoby zobowiązanej uniemożliwi wykonanie tego obowiązku i niewykonanie obowiązku znajduje potwierdzenie w orzeczeniu sądu lub decyzji uprawnionego organu;
2. w razie prawomocnego skazania osoby ubiegającej się o paszport za przestępstwo popełnione za granicą, o ile czyn podlega w kraju odpowiedzialności karnej;
3. na czas nie dłuższy niż 12 miesięcy, gdy uzyskano, w trybie przewidzianym w umowach międzynarodowych, potwierdzoną informację, że osoba w czasie pobytu za granicą dopuściła się przestępstwa lub wykroczenia z chęci zysku.

W przypadkach uzasadnionych ważnym interesem osoby ubiegającej się o paszport, mimo istnienia przesłanek uzasadniających odmowę jego wydania, można wydać paszport uprawniający do jednokrotnego wyjazdu za granicę. Warunkiem koniecznym wydania paszportu, w sytuacji o której mowa powyżej, jest wyrażenie na to zgody przez organ, na wniosek którego wstrzymuje się wydanie paszportu.

W przypadku, gdy zaistnieją okoliczności, o których mowa w przypadku obligatoryjnego wstrzymania wydania dowodu osobistego, organ paszportowy jest zobowiązany do wydania decyzji o unieważnieniu paszportu. Unieważnienie paszportu może nastąpić w przypadku zaistnienia okoliczności fakultatywnego wstrzymania wydania dowodu osobistego.

Osoba, wobec której wydano decyzję o unieważnieniu paszportu, jest zobowiązana zwrócić paszport organowi paszportowemu.

Paszport ważny jest przez 10 lat od daty jego wydania. Paszport tymczasowy może być ważny nie dłużej niż 12 miesięcy od daty jego wydania. Przy ustaleniu terminu ważności konsul uwzględnia przeznaczenie tego dokumentu. Utrata ważności paszportu nie pozbawia jego posiadacza prawa przybycia na podstawie tego paszportu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

4. Akty stanu cywilnego

4.1. Uwagi wprowadzające

Administracyjnoprawna regulacja aktów stanu cywilnego zawarta została w ustawie z 29 września 1986 r. „Prawo o aktach stanu cywilnego”²⁰.

Akt stanu cywilnego to akt stwierdzający stan cywilny osoby, sporządzony w księgach stanu cywilnego. Na stan cywilny osoby mają wpływ zdarzenia związane przede wszystkim z rejestracją urodzeń, małżeństw oraz zgonów. Zdarzenia te odnotowywane są w księgach stanu cywilnego w formie aktu urodzenia, aktu małżeństwa oraz aktu zgonu.

Akty stanu cywilnego stanowią wyłączny dowód zdarzeń w nich stwierdzonych. Ich niezgodność z prawdą może być udowodniona jedynie w postępowaniu sądowym. Oznacza to, że zdarzeniom zapisanym w aktach stanu cywilnego przysługuje szczególna moc dowodowa i domniemanie prawdziwości oraz

²⁰ Dz. U. z 1986, Nr 36, poz. 180 ze zm.

pełności wpisu ze stanem faktycznym, który może być obalony jedynie w postępowaniu sądowym.

Księgi stanu cywilnego prowadzone są w urzędach stanu cywilnego, które administracyjnie wchodzi do urzędu gminy. Gmina stanowi okręg urzędu stanu cywilnego. Czynności z zakresu rejestracji stanu cywilnego dokonuje kierownik urzędu stanu cywilnego lub jego zastępca (zastępcy). Kierownikiem urzędu stanu cywilnego jest wójt, burmistrz lub prezydent.

Właściwość miejscowa w sprawach rejestracji stanu cywilnego uzależniona jest od rodzaju zdarzenia cywilnego. W przypadku:

1. urodzenia osoby – właściwym jest urząd stanu cywilnego miejsca takiego zdarzenia. Jeżeli dziecko urodziło się na polskim statku morskim lub powietrznym, takie zdarzenie rejestruje się w urzędzie stanu cywilnego, właściwym dla dzielnicy Śródmieście miasta stołecznego Warszawa. Jeżeli żadne z rodziców dziecka nie ma miejsca zamieszkania na obszarze właściwości urzędu stanu cywilnego, na terenie którego narodziło się dziecko, zgłoszenia urodzenia dziecka można dokonać w urzędzie stanu cywilnego miejsca zamieszkania rodziców lub jednego z nich;
  2. małżeństwa – właściwym jest urząd stanu cywilnego, wybrany przez osoby zamierzające wstąpić w związek małżeński. Zaświadczenie stwierdzające brak okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa wydaje kierownik urzędu stanu cywilnego miejsca zamieszkania jednej z osób zamierzających zawrzeć małżeństwo;
  3. zgonu – właściwym jest urząd stanu cywilnego miejsca takiego zdarzenia. W przypadku stwierdzenia zgonu lub uznania za zmarłego w postępowaniu sądowym albo w razie zgonu osoby na polskim statku morskim lub powietrznym, zgonu żołnierza w czynnej służbie wojskowej i innej osoby przydzielonej do jednostki wojskowej, poległych lub zmarłych w związku z działaniami wojennymi - zgon rejestruje się w urzędzie stanu cywilnego, właściwym dla dzielnicy Śródmieście miasta stołecznego Warszawa.
- Ustawa „Prawo o aktach stanu cywilnego” formułuje ogólne zasady sporządzania aktów stanu cywilnego oraz prowadzenia ksiąg stanu cywilnego. Oto najważniejsze z nich:
1. akt stanu cywilnego sporządza się w dniu, w którym dokonano zgłoszenia zdarzenia powodującego sporządzenie aktu;
  2. akty urodzenia oraz zgonu sporządza się oddzielnie dla każdego rodzaju aktu;
  3. akt stanu cywilnego powinien zawierać tylko dane wymagane przez prawo;
  4. zgłoszenia urodzenia i zgonu dokonuje się ustnie; zgłoszenia urodzenia lub zgonu na piśmie dokonują odpowiednie organy państwowe, zakłady opieki zdrowotnej i inne zakłady oraz lekarze i położne;
  5. zdarzenia, które mają wpływ na treść lub ważność aktu stanu cywilnego, a które zaistniały po sporządzeniu aktu, wpisuje się do aktu stanu cywilnego w formie wzmianki dodatkowej. Podstawą wpisu wzmianki dodatkowej jest prawomocne orzeczenie sądu, ostateczna decyzja, odpis z aktu stanu cywilnego;
  6. księgi stanu cywilnego prowadzi się w jednym egzemplarzu, oddzielnie dla każdego rodzaju aktu;
  7. księgi stanu cywilnego zamyka się po upływie roku kalendarzowego;
  8. zakazane jest dokonywanie jakichkolwiek zmian w aktach stanu cywilnego. Można sprostować jedynie oczywisty błąd pisarski.

4.2. Czynności dotyczące akt stanu cywilnego

Akt stanu cywilnego unieważnia się jeżeli:

1. stwierdza zdarzenie niezgodne z prawdą;
  2. uchybienia powstałe przy sporządzeniu aktu zmniejszają jego moc dowodową.
- Sprostowaniu podlega akt stanu cywilnego, w razie błędnego lub nieścisłego jego zredagowania.

Ustala się treść aktu stanu cywilnego, jeżeli:

1. akt unieważniony ma być zastąpiony nowym aktem;
2. akt urodzenia lub akt małżeństwa nie został sporządzony i nie można go sporządzić w trybie przewidzianym w przepisach ustawy.

4.3. Akt urodzenia

Urodzenie dziecka należy zgłosić w ciągu 14 dni od dnia urodzenia. Jeżeli dziecko urodziło się martwe, zgłoszenie takiego zdarzenia powinno nastąpić w ciągu 3 dni. W takim wypadku sporządza się akt urodzenia z adnotacją w rubryce „uwagi”, że dziecko urodziło się martwe. W takiej sytuacji nie sporządza się aktu zgonu.

Do zgłoszenia urodzenia dziecka są obowiązani:

1. ojciec dziecka albo matka, jeżeli jej stan zdrowia na to pozwala, albo inna osoba, obecna przy porodzie;
2. lekarz albo położna;
3. zakład opieki zdrowotnej, ale tylko w przypadku, gdy urodzenie dziecka nastąpiło w zakładzie opieki zdrowotnej.

Akt urodzenia sporządza się na podstawie pisemnego zgłoszenia urodzenia dziecka wystawionego przez lekarza, położną lub zakład opieki zdrowotnej. Do aktu urodzenia wpisuje się: nazwisko, imię (imiona) i płeć dziecka, miejsce i datę urodzenia dziecka, nazwiska, nazwiska rodowe rodziców, imię (imiona), miejsce i datę urodzenia, miejsce zamieszkania każdego z rodziców w chwili urodzenia się dziecka, nazwisko, imię i miejsce zamieszkania zgłaszającego oraz dane dotyczące zakładu opieki zdrowotnej, jeżeli sporządzenie aktu następuje na podstawie zgłoszenia zakładu opieki zdrowotnej.

4.4. Akt małżeństwa

Artykuł 53 ustawy „Prawo o aktach stanu cywilnego” odsyła do działu I (art. 1-22) ustawy z 25 lutego 1965 r. „Kodeks rodzinny i opiekuńczy”²¹, w zakresie szczegółowych regulacji dotyczących zawierania małżeństwa.

Osoba zamierzająca zawrzeć małżeństwo jest obowiązana:

1. przedstawić dokument stwierdzający tożsamość oraz złożyć odpis skrócony aktu urodzenia, a także dowód ustania lub unieważnienia małżeństwa, jeżeli pozostawała poprzednio w związku małżeńskim, albo nieistnienia małżeństwa, jeżeli postępowanie o ustalenie nieistnienia małżeństwa toczyło się wobec tej osoby;
2. złożyć pisemne zapewnienie, że nie wie o istnieniu okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa;
3. złożyć zezwolenie na zawarcie małżeństwa, jeżeli tego wymagają przepisy Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego.

Kierownik urzędu stanu cywilnego sprawdza tożsamość osób wstępujących w związek małżeński oraz tożsamość i pełnoletność świadków. Zawarcie małżeństwa następuje z zachowaniem uroczystej formy. Kierownik urzędu stanu cywilnego w czasie przyjmowania oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński nosi odznakę.

Jeżeli zawarcie małżeństwa następuje przed konsulem, sporządza on protokół stwierdzający złożenie przez przyszłych małżonków oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński. W protokole zamieszcza się ponadto inne dane, przewidziane przy zawieraniu małżeństwa. Protokół, podpisany przez małżonków, świadków i konsula, stanowi podstawę do sporządzenia aktu małżeństwa w polskich księgach stanu cywilnego.

Akt małżeństwa sporządza się niezwłocznie po jego zawarciu.

Do aktu małżeństwa wpisuje się nazwiska i imiona osób zawierających małżeństwo, ich nazwiska rodowe, stan cywilny, miejsce i datę urodzenia oraz miejsce zamieszkania, miejsce i datę zawarcia małżeństwa, nazwiska i imiona oraz nazwiska rodowe rodziców każdej z osób wstępujących w związek małżeński, nazwiska i imiona świadków, nazwisko (nazwiska), które będą nosić osoby zawierające małżeństwo po jego zawarciu oraz nazwisko, które będą nosić dzieci pochodzące z tego małżeństwa, stwierdzenie, że osoby zawierające małżeństwo złożyły zgodne oświadczenia o wstąpieniu w związek małżeński, nazwisko (nazwiska), które będą nosili małżonkowie, oraz nazwisko, które będą nosiły dzieci pochodzące z małżeństwa.

Ustawa „Prawo o aktach stanu cywilnego” dokonuje wyróżnienia instytucji ustania, unieważnienia oraz nieistnienia małżeństwa, z którymi to pojęciami wiąże określone skutki prawne. Dowodem ustania małżeństwa jest:

1. odpis skrócony aktu zgonu lub odpis prawomocnego orzeczenia sądu o stwierdzeniu zgonu lub uznaniu za zmarłego poprzedniego małżonka;
2. odpis skrócony aktu małżeństwa z adnotacją o jego rozwiązaniu przez rozwód albo odpis prawomocnego orzeczenia sądu o rozwodzie.

Dowodem unieważnienia małżeństwa jest odpis skrócony aktu małżeństwa z adnotacją o unieważnieniu małżeństwa albo odpis prawomocnego orzeczenia sądu o unieważnieniu małżeństwa, zaś dowodem nieistnienia małżeństwa jest odpis prawomocnego orzeczenia sądu, ustalającego nieistnienie małżeństwa.

4.5. Akt zgonu

Zgon osoby należy zgłosić najpóźniej w ciągu 3 dni od dnia zgonu. Jeżeli zgon nastąpił wskutek choroby zakaźnej, zgłoszenie powinno nastąpić w ciągu 24 godzin od zgonu. Do zgłoszenia zgonu są obowiązani w kolejności:

1. małżonek lub dzieci zmarłego;
2. najbliżsi krewni lub powinowaci;
3. osoby zamieszkałe w lokalu, w którym nastąpił zgon;
4. osoby, które były obecne przy zgonie lub naocznie się o nim przekonali;
5. administrator domu, w którym nastąpił zgon;
6. szpital lub zakład, jeżeli zgon nastąpił w szpitalu lub innym zakładzie.

Akt zgonu sporządza się na podstawie karty zgonu. Do aktu zgonu wpisuje się nazwisko, imię (imiona), nazwisko rodowe, stan cywilny, miejsce i datę urodzenia, miejsce zamieszkania zmarłego, datę, godzinę oraz miejsce zgonu lub znalezienia zwłok, nazwisko, imię (imiona) oraz nazwisko rodowe małżonka osoby zmarłej, nazwiska rodowe i imiona rodziców zmarłego, nazwisko, imię (imiona) oraz miejsce zamieszkania osoby zgłaszającej zgon lub dane dotyczące szpitala albo zakładu, w którym zgon nastąpił.

²¹ Dz. U. z 1964, Nr 9, poz. 59 ze zm.

W razie zgonu osoby o nie ustalonej tożsamości, do aktu zgonu wpisuje się datę, godzinę, miejsce i okoliczności znalezienia zwłok oraz ich zewnętrzny wygląd, płeć oraz przypuszczalny rok urodzenia zmarłego, znaki szczególne zmarłego oraz opis odzieży i innych przedmiotów znalezionych przy zmarłym.

4.6. Odpisy aktów stanu cywilnego i zaświadczenia

Z ksiąg stanu cywilnego wydaje się: odpisy zupełne i skrócone aktów stanu cywilnego, zaświadczenia o dokonanych w księgach stanu cywilnego wpisach lub o ich braku oraz zaświadczenia o zaginięciu lub zniszczeniu księgi stanu cywilnego.

Odpis zupełny stanowi dosłowne powtórzenie treści aktu stanu cywilnego wraz ze wszystkimi wzmiankami dodatkowymi. Treść przypisków podaje się jedynie na wniosek osoby zainteresowanej.

W przypadku odpisu skróconego aktu stanu cywilnego podaje się jego treść, z uwzględnieniem treści wzmianek dodatkowych oraz z pominięciem wyrazów, ustępów i zdań skreślonych. W odpisie skróconym zamieszcza się następujące dane:

1. w odpisie aktu urodzenia - nazwisko i imię (imiona), miejsce i datę urodzenia oraz imiona i nazwiska rodowe rodziców dziecka;
2. w odpisie aktu małżeństwa - nazwiska i imiona małżonków, ich nazwiska rodowe, miejsca i daty ich urodzenia, miejsce i datę zawarcia małżeństwa, imiona i nazwiska rodowe rodziców, nazwisko (nazwiska) małżonków, które noszą po zawarciu małżeństwa, nazwisko dzieci zrodzonych z tego małżeństwa, a jeżeli małżeństwo ustało wskutek śmierci jednego z małżonków albo z powodu rozwodu zostało unieważnione, orzeczona została separacja oraz jej zniesienie - adnotację o ustaniu małżeństwa, jego unieważnieniu, o separacji oraz o zniesieniu separacji wraz z oznaczeniem aktu zgonu lub sygnatury akt sprawy, w której orzeczono o rozwodzie, unieważnieniu małżeństwa, o separacji oraz o zniesieniu separacji;
3. w odpisie aktu zgonu - nazwisko i imię (imiona) zmarłego, jego nazwisko rodowe, miejsce i datę zgonu, datę lub rok urodzenia, miejsce urodzenia, stan cywilny zmarłego i jego ostatnie miejsce zamieszkania oraz nazwisko, imię i nazwisko rodowe małżonka, a także imiona i nazwiska rodowe rodziców zmarłego.

Odpisy oraz zaświadczenia określone w art. 79 wydaje się na wniosek sądu lub innego organu państwowego osobie, której stan cywilny został w akcie stwierdzony, jej wstępnego, zstępnego, rodzeństwa, małżonka lub przedstawiciela ustawowego.

4.7. Zmiana imion i nazwisk

Administracyjnoprawna regulacja dokonywania zmian imion i nazwisk zawarta została w ustawie z 15 listopada 1956 r. o zmianie imion i nazwisk²².

W art. 1 ustawy wyznaczony został zakres przedmiotowy i podmiotowy ustawy. Podmiotami, które mogą dokonać zmian imienia lub nazwiska są:

1. obywatel polski;
2. osoba nieposiadająca osobowości prawnej, która ma miejsce zamieszkania na terenie RP;

3. kobieta, która pozostaje lub pozostawała w związku małżeńskim. Zakres przedmiotowy umożliwia zmianę imienia, nazwiska oraz nazwiska rodowego kobiety, która pozostaje lub pozostawała w związku małżeńskim.

Imię lub nazwisko można zmienić, gdy zachodzą ważne względy, uzasadniające dokonanie zmiany. Ważne względy uzasadniające dokonanie zmiany, zachodzą w szczególności gdy:

1. nazwisko lub imię jest ośmieszające lub nie licuje z godnością człowieka;
2. nazwisko lub imię ma niepolskie brzmienie;
3. nazwisko posiada formę imienia;
4. wnioskodawca chce zmienić swoje nazwisko, którego używa od wielu lat.

Odmawia się uwzględnienia wniosku o zmianę imienia lub nazwiska, mimo że zachodzą przesłanki, o których mowa powyżej, jeżeli:

1. zachodzi uzasadniona obawa, że wnioskodawca ubiega się o zmianę nazwiska w zamiarze ułatwienia sobie działalności przestępczej albo uchylenia się od odpowiedzialności cywilnej lub karnej;
2. wnioskodawca ubiega się o zmianę nazwiska na nazwisko historyczne, wstawione na polu kultury i nauki, działalności politycznej, społecznej albo wojskowej, chyba że posiada członków rodziny o tym nazwisku lub jest powszechnie znany pod tym nazwiskiem.

Zmiana nazwiska obojga rodziców rozciąga się na małoletnie dzieci. Jeżeli zmiana nazwiska dotyczy tylko jednego z rodziców, rozciągnięcie jej na małoletnie dziecko wymaga zgody drugiego z rodziców, chyba że nie ma on pełnej zdolności do czynności prawnych, nie żyje lub nie jest znany albo że jest pozbawiony władzy rodzicielskiej. Gdy dziecko ukończyło 14 lat, potrzebna jest również jego zgoda.

W razie braku porozumienia między rodzicami, każde z nich może zwrócić się o rozstrzygnięcie do władzy opiekuńczej. O rozstrzygnięcie do władzy opiekuńczej można zwrócić się również w przypadku braku porozumienia co do imienia. Decyzja co do zmiany nazwiska małoletniego dziecka zapada po uprawomocnieniu się postanowienia władzy opiekuńczej.

Nazwisko może składać się najwyżej z dwóch części (członów).

4.8. Organy dokonujące zmiany imion i nazwisk

Organem właściwym w sprawach z zakresu dokonywania zmian imion i nazwisk jest starosta właściwy ze względu na miejsce zamieszkania wnioskodawcy. W przypadku wnioskodawcy, którego miejsce zamieszkania nie jest znane, organem właściwym jest prezydent m.st. Warszawy. Organ właściwy rozstrzyga wszelkie kwestie związane ze zmianą lub ustaleniem pisowni imienia i nazwiska w drodze decyzji. Organem nadzoru nad działalnością w zakresie zmiany imion i nazwisk jest właściwy wojewoda. Wojewoda jest również organem odwoławczym od decyzji podjętych przez starostę lub prezydenta m.st. Warszawy.

Starosta lub prezydent miasta stołecznego Warszawa zawiadamia o zmianie imienia lub nazwiska urzędy stanu cywilnego właściwe ze względu na miejsce sporządzenia aktu urodzenia i małżeństwa wnioskodawcy oraz miejsce sporządzenia aktów urodzeń jego małoletnich dzieci, a ponadto właściwy urząd skarbowy i organ policji, wojskową komendę uzupełnień i organy ewidencji ludności oraz Centralny Rejestr Skazanych.

²² Dz. U. z 1963, Nr 59, poz. 328 ze zm.